

De Aarde volgens Pomponius Mela

Over Mela's leven weten we weinig. Hij is afkomstig van Tingentera nabij Gibraltar. Hij schreef in het begin van de eerste eeuw onder keizer Claudius.

In de Cultuurbibliotheek vinden we 4 werken van hem:

Situs orbis descriptio (CB 2008/2631: Een uitgave door Henricus Stephanus in 1577.)

De situ orbis libri III (CB 7/440: Een uitgave door Abraham Gronovius uit 1722.)

Kreuzfahrt durch die Alte Welt (CB 2006/3543: een Latijnse tekst met vertaling van Kai Brodersen, Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1994.)

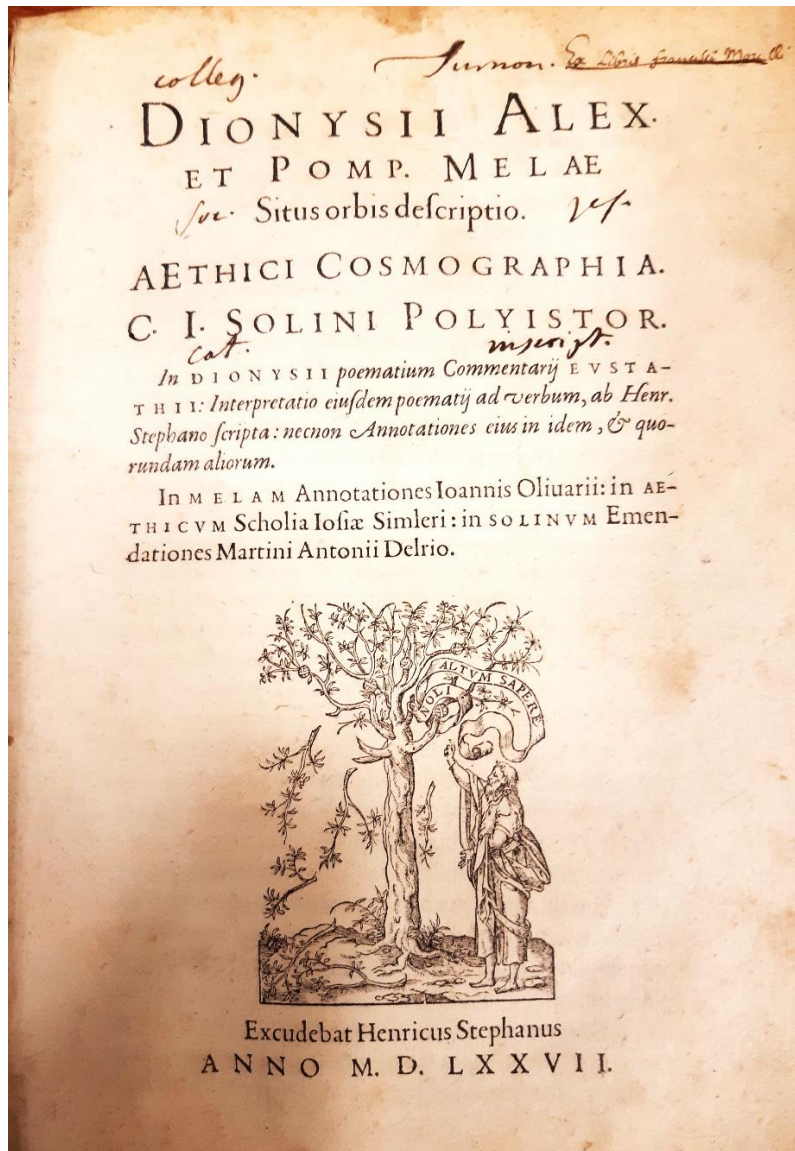
Gesprek met Gaius (CB 2001/1454: Een uitgave door Spruit J.E., Antwerpen, MAKLU, 2000.)

1

Situs orbis descriptio

Het titelblad kreeg een intrigerend embleem: NOLI ALTUM SAPERE. Dit gaat een beetje in tegen ons gevoel, maar Zacharias Heyns (Antw. 1566 – Zwolle 1638) helpt ons om het goed te begrijpen. Hij schrijft:

*Ghelijck wy daghelijks wel speuren en bevinden
Dat eenen hooghen boom staende int ghevaer der Winden,
Te neer gheslaghen wort of deirelick gescheurt
Soo dat hy eyndelick tot niet wort afghekeurt:
Alsoo de Menschen med' die vele willen weten
En tasten blindeligh nae d'uyterste secreten,
Die daer alleene syn voor Godt en niet voor haer
Hun seluen steecken in de moyt en groot ghevaer.*

De uitgave van H. Stephanus uit 1577 is een verzamelwerk met teksten van meerdere auteurs. In volgorde van hun vermelding in de titel: Dionysius Alexandrinus (Periergetes), Pomponius Mela, Aethicus Ister, Gaius Julius Solinus, Eustathius, Joannes Olivarius, Josias Simmler, en Martinus Antonius Delrio.

Dionysius Alexandrinus (Periergetes): Διονύσιος ὁ Περηγητής, (= de reiziger) ook Dionysius of Alexandria of Dionysius de Afrikaan, leefde ten tijde van keizer Hadrianus (die regeerde van 117 tot 138).

De aarde volgens Dionysus Alexandrinus

Zijn werk werd door Rufius Festus Avienius en Priscian vertaald in het Latijn: *Descriptio orbis terrae*.

Pomponius Mela Mela was jurist, afkomstig uit het Spaanse Tingentera (nabij het huidige Algeciras) in Zuid-Spanje aan de kust, niet ver van Gibraltar. Mela werkte in Rome ten tijde van keizer Claudius (10 voor Chr. – 54).

Aethicus Ister of Aeticus uit Istrië uit de achtste eeuw schreef reisverhalen waarin ook plaats was twijfelachtige personages. Hij dacht dat de wereld vlak was, maar schrijft ook over vulkanen, aardbevingen en tsunami's.

Gaius Julius Solinus was een Latijn grammaticus en auteur. Theodor Mommsen plaatst hem in het midden van de 3de eeuw. Hij was de auteur van de *De mirabilibus mundi*, een werk dat zowel onder de titel *Collectanea rerum memorabilium* ('rariteitenkabinet') als onder de titel *Polyhistor* bekendstaat. Het werk is een beschrijving van curiosa in een choreografisch kader. De *Adventus* aan wie het werk is opgedragen, wordt geïdentificeerd als consul Oclatinus Adventus, in het jaar 218. Het bevat een korte beschrijving van de antieke wereld, met opmerkingen over vragen op het gebied van geschiedenis, sociale zaken, religie en natuurlijke historie. Het grootste deel van het werk is overgenomen uit Plinius' *Naturalis historia* en de geografie van Pomponius Mela.

Eustathius (van Thessalonica) ca.1110 – ca.1195 was een Byzantijnse geleerde en geestelijke. Hij schreef over het werk van Dionysius.

Hij was een professor in de retorica en een diaken in de Hagia Sophia. In 1178, op hoge leeftijd werd hij benoemd tot metropool van Thessaloniki. Hij was aanwezig toen de Noormannen onder Willem II van Sicilië de stad in 1185 plunderden. Daarna moest hij in Constantinopel zijn loyaliteit aan de nieuwe keizer Isaäk II Angelos (1185-1195) bewijzen, maar kon terugkeren naar Thessaloniki, waar hij omstreeks 1195 stierf.

Zijn literaire werk is belangrijk voor de oude literatuur. Eustathius was ook historicus en schreef een bewaard gebleven werk over de Normandische verovering van Thessaloniki in 1185.

Joannes Olivarius (Jan Olieslaeger) 1541 – Kamerijk 18/8/1622. Onderwees Grieks en Latijn. Was in 1575 professor aan de universiteit van Douai.

Josias Simmler (6/11/1530 – 2/7/1576) Zwitserse protestantse theoloog en classicus. Schreef een werk over de Alpen. Bezorgde in 1575 een editie van het *Itinerarium Antonini*.

Martinus Antonius Delrio (Brugge of Antwerpen, 17 mei 1551 – Leuven, 19 oktober 1608) was eerst een politiek ambtenaar en vervolgens een geleerd jezuïet uit de Zuidelijke Nederlanden. Cfr. *Lexicon van West-Vlaamse schrijvers* 5, 1988 CB 12997.

2.

Chorographia (De situ orbis libri III)

Uitgegeven door Gronovius in 1722

Het is de oudste volledig bewaarde beschrijving van de antieke wereld.

Het is een *periplus* (περίπλους, d.i. rondvaart langs de kusten, of zeilaanwijzingen). Het binnenland krijgt dan ook minder aandacht.

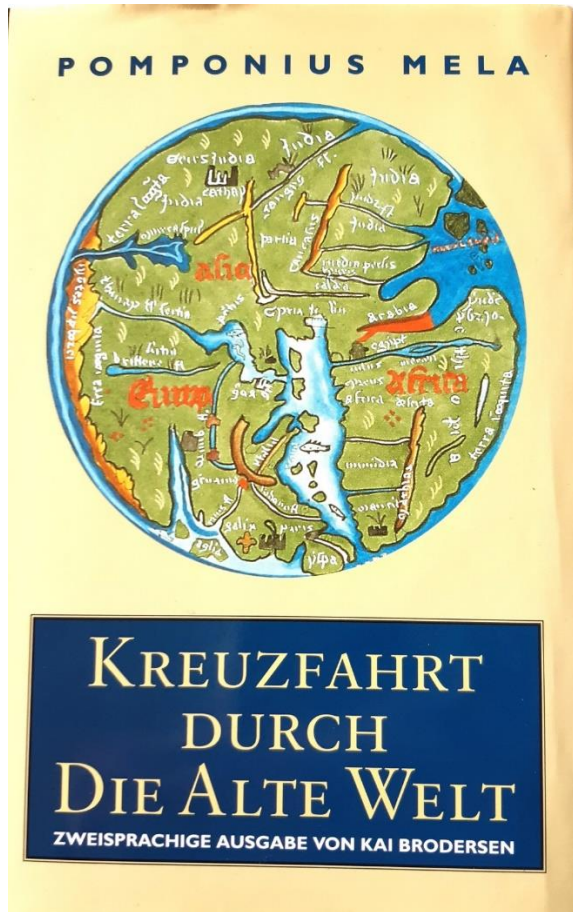
- Boek I: de positie van de aarde binnen het heelal, een afbakening van het bewoonde gedeelte van de aarde, de indeling in verschillende gebieden, een globaal overzicht van de belangrijkste zeeën en de continenten Azië, Europa en Afrika. Na dit algemene gedeelte wordt de rest van boek I gevuld met de beschrijving van noordelijk Afrika, westelijk Azië en het gebied rond de Pontus Euxinus.
- Boek II: uitvoeriger beschrijving van het gehele Middellandse Zeegebied, inclusief de eilanden
- Boek III: de kusten van de Atlantische Oceaan: het westen van Spanje en Gallië en in aansluiting daarop de volkeren van noordelijk en oostelijk Europa, van de Kaspische en de Rode Zee en van de Perzische Golf, waarna de beschrijving via het zuiden van Libië weer uitkomt bij de Atlantische Oceaan.

Mela putte waarschijnlijk uit de werken van:

- Eudoxus (410 v. Chr. – 347 v. Chr.) was een leerling van Plato. Zijn werk ging verloren. Hij zag het heelal als een bol.
- Hipparchus, (Ἱππάρχος) van Nicaea (ca. 190 tot ca. 125 vC), Griekse geograaf en beroemd sterrenkundige, grondlegger van de systematische astronomie.
- Hanno was een Carthaagse magistraat die in de 5^e eeuw v.Chr. uitvoer om langs de Atlantische kust van Afrika koloniën te stichten. De expeditie telde tientallen schepen en duizenden mensen. Zie ook CB Hermeneus 2015 nr 1.
- Cornelius Nepos (Pavia, ca. 100 v.Chr. – na 28 v.Chr.) was een Romeins schrijver uit de 1^e eeuw v.Chr. Zijn voornaamste werk: *De viris illustribus*.

Door het benutten van deze bronnen heeft hij ongetwijfeld belangrijke notities van oudere geografen van de vergetelheid gered.

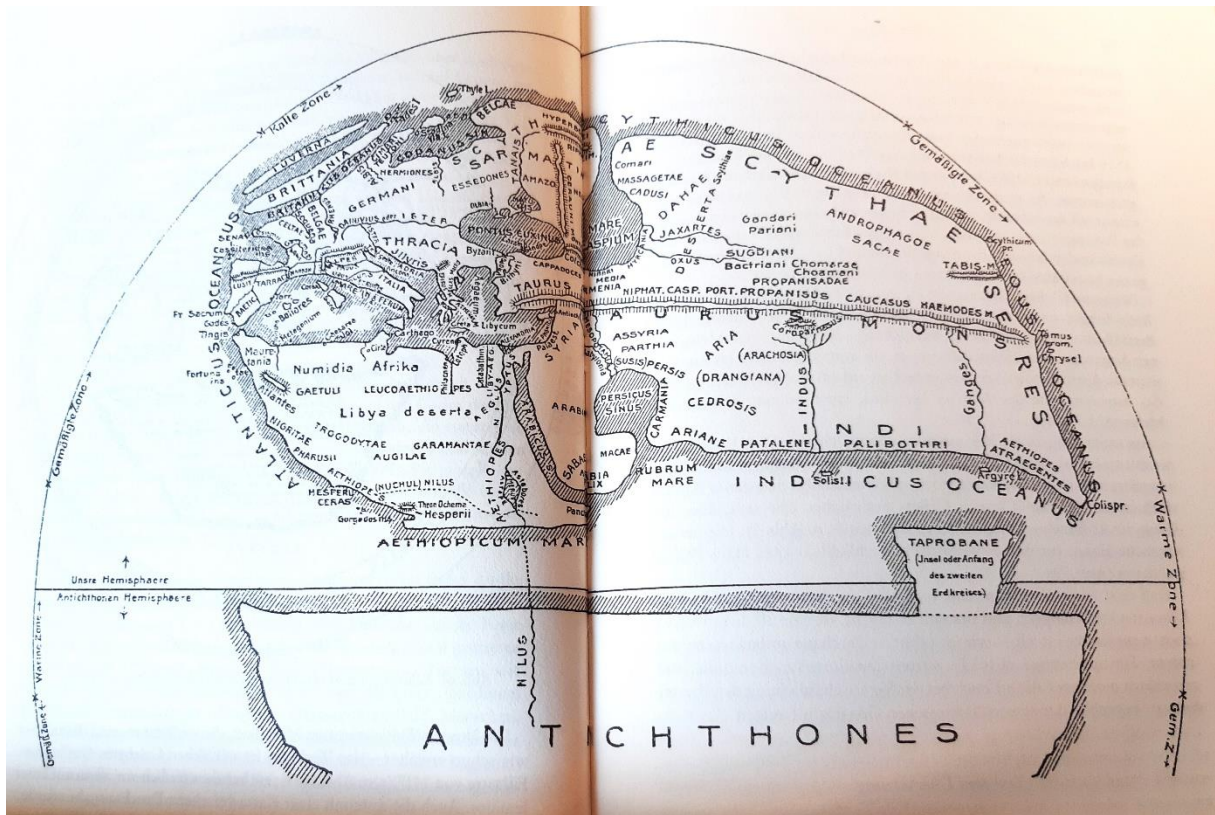
3

Kreuzfahrt betekent hier natuurlijk *cruise*. Latijnse tekst met vertaling van Kai Brodersen. Het is een typografisch verzorgde uitgave, geïllustreerd met 19 kaarten.

Kaarten komen o.a. uit *Cosmographia sive De Situ orbis* / [ed.] Franciscus Nunnis de la Yerva. – Salamanca : [Impr. De Nebrissensis, Gramatica], [Abril] 1498. – [70] f. : il., mapa; 4° (20 cm).

Hij schreef ten tijde van keizer Claudius in de winter 43/44 na Chr. De oudste titel was *De Chorographia* en werd later *De situ orbis*.

Afb. 7 Kaart van H. Philipp (1912)

Het hele verhaal bestaat uit 2 “omvaarten” (Periplus).

Boek I en II: Vanuit Gibraltar langs de noordkust van Afrika en dan naar het Noorden langs de Zwarte Zee en de Don (die de grens vormt van Europa, langs de Middellandse Zee terug naar Gibraltar.

In Boek III vaart hij van Gibraltar naar het Noorden langs de kusten van Germanië langs het Noorden rond Azië en de Westkust van Afrika terug naar Gibraltar.

Mela heeft al die reizen zelf niet gemaakt. Hij put gegevens uit het werk van Plinius de Oudere (27 v. Chr.) en Plinius de Jongere voor gegevens over West-Europa en Spanje. Hij vernoemt ook Homerus, Hanno en Cornelius Nepos.

4

Gesprek met Gaius

Mela gaat zijn vriend Gaius opzoeken in de buurt van Alexandrië. Die woont in een luxueuze villa aan de kust met zicht op zee. Terwijl ze in de weelderige tuin wandelen, discussiëren ze als juristen over alle mogelijke aspecten van het Romeins recht. Het boekje leest vlot. Het is door Claudia Granotten geïllustreerd met enkele leuke pentekeningen van een fantasietuin.

Walter de Smaele

23/3/2024